

Роксоляна Свято



Анні Жирардо.



Анні Жирардо у фільмі «Рокко і його брати». Режисер Лукіно Вісконті. Франція—Італія, 1960.

## Кіноісторія Анні Жирардо

В останній день зими, 28 лютого 2011 року, на сімдесят дев'ятому році життя не стало Анні Жирардо – акторки, яку Клод Лелюш назвав найбільшою зіркою повоєнного французького кінематографа. Знявшись майже в півтори сотні фільмів і зігравши в не набагато меншій кількості вистав, вона поставала перед глядачами кількох поколінь у найрозмаїтіших амплуа. Радо бралася вона й за «легкі» розважальні жанри, й за режисерські фільми-експерименти, де часом доводилося грати й доволі неоднозначні ролі. Та не випадково символічними початком і кінцем її кіноісторії стали дві знакові для свого часу стрічки, які, по суті, символізують уже різні кінематографічні епохи – «Рокко і його брати» (1960) Лукіно Вісконті та «Піаністка» (2001) Міхаеля Ханеке (за обидві отримала вона й шановані відзнаки – відповідно, Британської кіноакадемії як найкраща іноземна акторка та «Сезар» за роль другого плану).

Для колишнього ж радянського простору Анні Жирардо стала не лише загально ввізнаваною та одною з улюблених актрис, а й, без перебільшення, кінематографічним утіленням Франції – країни з особливим магічним ореолом для більшості тутешнього населення.

Ще в zenіті слави з'явившись у невеликому епізоді у стрічці російського режисера Сергія Герасимова «Журналіст» (1967), вона ніби наблизилася до радянської аудиторії те життя, що здавалося – і, певно, й було – недосяжним і водночас вабило своєю інакшістю, а насамперед незримим відчуттям свободи, таким нетиповим для мешканців наших широт. І цілком можливо, що в успіхові стрічки (за опитуванням журналу «Советский экран», її було визнано найкращим фільмом 1967 року) є чимала за-

слуга й Анні Жирардо. Хоча, здавалося, виступає вона тут лише в невеликому епізоді й, так би мовити, в ролі самої себе (радянська делегація в Парижі запрошує французьку акторку в ресторан і впродовж якихось десяти хвилин веде із нею світську бесіду), нічого особливого ніби й не каже і, звісно, жодним чином не «втручається» у фабулу. Та вже сама її присутність, невимушене поводження й славнозвісний французький шарм (такі відмінні від вигляду й манер «співвітчизників» за столом) ніби змінюють перспективу бачення, так би мовити, непомітно переміщують «центр світу» з Москви в Париж.

Згодом з'явиться вона ще в кількох російських фільмах – «Руф» (1989) Валерія Ахадова, де зіграла роль жертви сталінських репресій, та викладачки танців у його ж серіалі «Вільна жінка» (2002). А вже зовсім недавня – 2008 року – її епізодична роль (мадам Жирар) додала рейтинговості ще одному тамтешньому серіалові – «Ділки» / «Воротили» (режисер – Антон Котков).

Тож нічого дивного, що для пострадянського глядача вона була не іноземною, а вже майже «своєю» зіркою, втрапу якої сприйняли не менш гостро, ніж, скажімо, смерть Олега Янковського чи Людмили Гурченко (досить подивитися на численність і майже родинну тональність багатьох некрологів у ЗМІ).

Утім, Анні Жирардо, вочевидь, була улюбленицею не лише в наших географічних широтах. І її кінематографічну славу не затьмарювали ані багаторічні плітки про її любов до алкоголю та численні романи, ані те, що з 2007 року вона з перервами перебувала на утриманні в медичному закладі разом із братом, якому поставили такий самий діагноз: хвороба Альцгеймера.



### З театру в кінематограф

Анні Сюзан Жирардо народилася 25 жовтня 1931 року в Парижі. Її мати була акушеркою, і саме медичну професію спершу думала обрати й Анні. Певний час вона навіть навчалася в школі медсестер, плануючи опанувати фах хірурга, втім, невдовзі радо покинула її заради акторських курсів Перголезе. Продовжила ж свій акторський вишкіл у паризькій школі драматичного мистецтва, а вже згодом – у Консерваторії драматичного мистецтва, куди вступила, попри чималий конкурс, і яку закінчила 1954 року з двома відзнаками – за класичну й сучасну комедію.

На сцену ж Анні Жирардо потрапила ще під час навчання. Хоча спершу це було лише паризьке кабаре «Роз руж», де вона танцювала вечорами канкан, аби заробити грошей. Натомість уже після консерваторії її беруть працювати у відомий паризький театр «Комеді Франсез», де вона грала головним чином класичний репертуар.

Власне, комедійний талант Жирардо згодом став однією з «візитівок» її акторської манери, а численні іронічні детективи та ліричні комедії (чого вартує хоча б серія фільмів про «ніжного поліцейського», де її партнером на знімальному майданчику був Філіп Нуаре) зробили її однією з найпопулярніших французьких актрис 1970-х.

Відомо, що 1956 року, під час однієї з репетицій вистави за Жаном Кокто – «Друкарська машинка», – письменник, який прийшов на перегляд, був настільки враженим грою Жирардо, що назвав її «найбільшим драматичним талантом останніх років».

Утім, у театрі комедії Анні Жирардо затрималася недовго (лише до 1957-го), свідомо не бажаючи обмежувати себе рамками одного жанру. Ще 1955 року вона вперше спробувала себе в кіно (епізодична роль у фільмі Андре Юнебеля «Тринадцятеро за столом» / «*Treize a table*»), а вже за рік – 1956-го – за роль у фільмі «Людина з золотими ключами» / «*L'homme aux clefs d'or*» Лео Жоаннона її нагороджують премією Сюзанни Б'янетті як найкращу молоду акторку. Відтоді Жирардо з'являється на екранах дедалі частіше, хоча й далі поєднує знімальний майданчик із театральною сценою.

До тріумфальної ролі в згаданій стрічці Лукіно Вісконті вона «засвітилася» ще в кількох популярних стрічках, головним чином – детективах, два з яких – за участі кумира тодішньої французької публіки Жана Габена, – бандитській історії «Червоне світло ввімкнено» / «*Le rouge est mis*» (1957) Жюльєн Гранж'є та екранізації одного з численних романів Жоржа Сименона «Мегре розставляє тенета» / «*Maigret tend un piège*» (1958) Жана Деланнуа, які й нині вважаються любителями детективного «серіалу» про французького комісара чи не найвдалішими.

### Італійська історія

І нарешті – переломний момент, знайомство з відомим італійським кінематографістом і театральним режисером. Власне, спершу Вісконті запропонував Жирардо саме театральну роль – у постановці 1959 року «Двоє на гойдалці» за п'єсою В. Гібсона, де разом із нею на сцені грав Жан Марє.

Й лише після успіху вистави, захоплений, як і чимало інших режисерів, її талантом (про який він згодом не раз розповідав журналістам), Вісконті обрав Жирардо на

роль повії Наді у фільмі, що, як виявиться згодом, стане одним із найбільших його кіноздобутків, – «Рокко і його брати» / «*Rocco e i suoi fratelli*» (1960).

Не спиняючись на всіх чеснотах цієї класичної стрічки, зауважу лише, що «Рокко» відкрив широкому загалові відразу два нових французьких імені – Анні Жирардо та Алена Делона. І якщо другий зачарував жіночу аудиторію передусім незвичайною вродою, а також не до кінця збагненною християнською жертвовністю самого персонажа (Рокко), то Жирардо постає тут у загострено драматичній іпостасі. Красуня зі звабливими ніжками й не надто строгими моральними принципами: спершу Надя видається таким собі «нічним метеликом» у пошуках моментних насолод. Саме такою вона є в стосунках із Сімонне (Ренато Сальваторі) – талановитим, хоч і дещо марнославним і схильним до жорстокості боксером, старшим братом сімейства Паронді. Та вже згодом, після знайомства з чарівним і ще дуже молодим Рокко, Надя змінюється майже до непізнаваності: зі самовпевненої і трохи цинічної жінки вона перетворюється на ніжну й ледь не беззахисну дівчину, для якої весь сенс життя – у тому, щоби бути разом із коханим.

Усі ж подальші сюжетні перипетії переводять цю історію навіть не в драматичну, а трагічну площину, де, майже як у давньогрецьких трагедіях, героям протистоїть не випадок, а всесильний фатум. Тож кульмінаційна сцена вбивства Наді бачиться єдиним логічним тут розв'язком конфлікту, який в іншій ситуації міг би здатися банальним життєвським випадком (двоє братів, закоханих в одну дівчину).

Анні Жирардо переконлива тут у всьому діапазоні емоцій та іпостасей – від дівчини легкої поведінки, яка добре знає собі ціну й уміє користатися з чоловічої уваги, до сліпо й наївно закоханої і нарешті зламаной життям та злої на весь світ жінки, якому вона вирішила «помститися», остаточно зруйнувавши своє життя.

Власне, в біографії Жирардо цей фільм став вирішальним із кількох причин. Крім акторського успіху, який прийшов до актриси після «Рокко» (їй почали надходити десятки пропозицій, а в наступне десятиліття актриса фігурувала щонайменше в трьох-чотирьох стрічках на рік), змінився і спосіб її життя.

Уже одружена з режисером Норбером Карбонно, вона несподівано залишає його заради свого партнера по знімальному майданчику. Втім, на відміну від кінофабули, де Надя обирає Рокко, Анні Жирардо надає перевагу не Делону, а Сальваторі. Покинувши заради нього чоловіка й навіть Францію, актриса переїздить до Італії, а в кілька найближчих років погоджується на ролі лише в тих фільмах, зйомки яких відбувалися неподалік від її нової домівки.

### Десятиліття тріумфу

На жаль, ця романтична історія не тривала надто довго. З часом Жирардо все ж почала виїздити з Італії, дедалі частіше погоджуючись на ролі у французьких стрічках, а згодом усе менше часу проводила з Сальваторі, котрий, як з'ясувалося, мав алкогольну залежність і схильність до азартних ігор (саме від цирозу печінки він і помер 1988 року).

До того ж, популярність Анні Жирардо після «Рокко» ли-



ше зростала, тоді як Ренато Сальваторі запрошували до участі в нових фільмах дедалі рідше. Біографи актора оповідають навіть про його невдалу спробу самогубства, здійснену в стані важкої депресії.

1972 року Жирардо разом із Сальваторі засновує власну кінофірму «Жирса фільм», яка згодом продюсувала більшість стрічок за її участю.

Преса з цікавістю стежила за всіма новими романами актриси, які та й сама не надто приховувала, – з актором Бернаром Фрессоном, режисерами Клодом Лелюшем (Анні Жирардо зіграла в кількох його стрічках – «*Жити, щоб жити*» / «*Vivre pour vivre*», «*Чоловік, який мені подобається*» / «*Un homme qui me plait*» з Аленом Делоном, «*Бувають дні... Бувають ночі...*» / «*Il y a des jours... et des lunes... Une femme seule*» тощо) та Бобом Деко.

Пишучи про «італійський період», належить згадати і про співпрацю актриси з Марко Феррері – режисером із неоднозначною (власне, майже скандальною) репутацією в кіносвіті, відомим своєю любов'ю до чорного гумору, експериментаторства й схильністю кидати виклики суспільній моралі.

Одним із таких викликів і стала роль Анні Жирардо у фільмі «*Жінка-мавпа*» / «*La Donna Scimmia*» (1963), де їй довелося перевтілитися в циркову потвору з обличчям, зарослим волоссям. Чимало глядачів помітили в цій стрічці Феррері доволі прозору й, звісно, не надто поштиву, альянцію на «Дорогу» Фелліні – стрічку, на яку тоді «молилися» чи не всі глядачі й критики. Втім, навіть попри схильність режисера до сарказму та легко відчутний комізм цього фільму, Анні Жирардо вдалося створити на екрані багатопланований, а місцями й майже трагічний, образ.

Згодом зіграє вона ще в двох, не менш провокативних, стрічках режисера – «*Дилінджер мертвий*» / «*Dillinger e morto*» (1968) та «*Людське сім'я*» / «*Il seme dell'uomo*» (1969). Зрештою, Жирардо ніколи не боялася переступати різні соціальні табу або ж провокувати глядача своїми ролями, виглядом чи поведінкою в кадрі. Скажімо, у дещо пізнішому фільмі «*Шокотерія*» / «*Traitement de choc*» (1973) Алена Жессуа, гостросюжетному трилері, де вона зіграла разом із Аленом Делоном, актриса погодилася на дуже сміливу для тих часів сцену колективного купання в морі повністю оголеною.

Певною несподіванкою стала і її роль у фільмі «*Еротисимо*» / «*Erotissimo*» (1968) Жерара Піреса, де вона перевтілюється в таку собі стурбовану жінку бальзаківського віку, яка всіма можливими способами намагається привернути увагу свого чоловіка.

Повертаючись до «італійського періоду», варто згадати ще два цікавих фільми за участі актриси: «*Вада й чеснота*» / «*Le vice et la vertu*» Роже Вадима (1963), за мотивами оповідання Маркіза де Сада, та «*Товариші*» / «*I compagni*» (1963) Маріо Монічеллі – стрічку про туринських робітників кінця XIX століття, що стала відомою також завдяки талановитій грі Марчелло Мاستроянні.

Власне, перераховувати всі фільми, в яких зіграла Анні Жирардо, немає сенсу (а їх, як уже згадувалося, понад півтори сотні).

Значно важливіше, мабуть, іще раз звернути увагу на розмаїття її ампула та ролей в різні періоди, а також на особливий талант «ліпити» свій кінематографічний образ, прилаштовуючись до вікових можливостей (а вікові

зміни Жирардо дивовижним чином і справді вмiла перетворювати з тягаря на чесноти).

У 1950-ті – 1960-ті вона доволі часто грала жінок-красунь – від «Рокко» до «*Трьох кімнат на Манхеттені*» / «*Trois chambres a Manhattan*» (за психологічною повістю Сименона про стосунки пари французів у Нью-Йорку, екранізованою Марселем Карне), від «*Юшки*» / «*La bonne soupe*» (роль молоді утриманки багатих чоловіків) до «*Еротисимо*» тощо.

Втім, краса Жирардо й у цей період аж ніяк не була «гламурною». Тендітна й зі звабливою фігурою, вона все ж дуже вирізнялася низьким хриплуватим голосом (а про її звичку «диміти» цигаркою не згадували хіба що ліниві), дещо грубуватими лініями підборіддя, густими бровами, нелюбов'ю до макіяжу тощо. Інакше кажучи, й манірні красуні в її виконанні виходили не надто манірними, а «слабкі жінки» так чи так виявляли в якийсь момент свою глибоко заховану внутрішню силу. І, головне, – в кадрі вона щоразу виглядала дуже натурально, – ніби й справді не грала, а жила перед камерою власним і щоразу таким іншим життям.

Та вже в 1970-ті Анні Жирардо дедалі частіше постає на екранах у ролях «звичайних» французенок – жінок середнього віку, часом розчарованих життям, часом сильних і певних себе, але найчастіше – в таких традиційних для мелодраматичного жанру пошуках щастя. Ліричні комедії «*Кажіть, мені цікаво*» / «*Cause toujours... tu m'interesses!*» (1979), «*Знайомство за шлюбним оголошенням*», або «*Біжи за мною, щоб я тебе втїмала*» / «*Cours apres moi que je t'attrape*» (1976), «*Сварка*» / «*La zizanie*» (1978) з Луї де Фюнесом, «*Ляпас*» / «*La gifle*» (1974) з Ізабель Аджані та Ліно Вентурою, «*Стара дівка*» / «*La vieille fille*» (1971) з Філіпом Нуаре, – всі ці фільми, аж ніяк не будучи світовими шедеврами, принесли, втім, Анні Жирардо європейську славу й глядацьку любов, як і детективи «*Нижній поліцейський*» / «*Tendre poulet*» (1977), «*Вкрали стегно Юпітера*» / «*On a vole la cuisse de Jupiter*» (1979), «*Чорна мантія для вбивці*» / «*Une robe noire pour un tueur*» (1980), «*Все, що блищить*» / «*Tout ce qui brille*» (1997) тощо. З іншого боку, акторка не рідко з'являлася і в серйозних фільмах – від психологічно-надричних робіт Андре Кайята («*Померти від кохання*» / «*Mourir d'aimer*», 1971; «*Нема диму без вогню*» / «*Il n'y a pas de fumee sans feu*», 1973; та «*Кожному своє пекло*» / «*A chacun son enfer*», 1977) до ролі старої матері-сатрапки в скандальній «*Піаністці*» (2001) Міхаеля Ханеке; від стрічки про воєнний переворот у Чилі 1973 року «*У Сантьяго йде дощ*» / «*Il pleut sur Santiago*» (1975) Ельвіо Сото до «*Знедолених*» / «*Les miserables*» (1995) із Жаном-Полем Бельмондо – вписаній у ХХ століття версії відомої повісті Віктора Гюго.

Також і в професійних глядачів Анні Жирардо не раз здобувалася на похвали й нагороди. Крім премії Б'янетті, вона також була лауреатом премій «*Sant Jordi*» (1962, Іспанія), UNICRIT на Берлінале (1972), Каннського фестивалю (1961), «*Давид Донателло*» (1977, Італія), «*7 d'Or*» (1987).

Найвищу ж кінонагороду Франції – премію «Сезар» – вона отримувала аж тричі (1977, 1996, 2001). Також Анні Жирардо було нагороджено Кубком Вольпі Венеційського МКФ за головну роль у фільмі Марселя Карне «*Три кімнати на Манхеттені*» (1965).